SámiSoster ry

99870 Inari

LAUSUNTO eduskunnan perustuslakivaliokunnalle hallituksen esityksestä nro 44/2017 vp eduskunnalle laiksi saamen kielilain muuttamisesta

17.5.2017

Saamelaisten valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan järjestö SámiSoster ry lausuu otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä seuraavaa:

1. Kielellisten oikeuksien turvaaminen saamelaisille alkuperäiskansana

Oikeusministeriön valmistelemassa ja keväällä 2017 lausuntokierroksella olleessa luonnoksessa saamen kielilain muuttamiseksi ehdotettiin, että saamelaisen määritelmä poistettaisiin lain 3 §:stä ja että saamelaisen käsite korvattaisiin laissa käsitteellä saamenkielinen. SámiSoster ry totesi tuolloin oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa, että tämä ehdotus olisi toteutuessaan suurin ja periaatteellisin muutos nykyiseen lakiin verrattuna. Yhdistys katsoi lausunnossaan, että ehdotettu muutos on saamelaisen alkuperäiskansan omaa kieltä ja kulttuuria turvaavan perusoikeussäännöksen (17.3 §) vastainen. Sen vuoksi yhdistys esitti oikeusministeriölle, että se luopuisi tästä muutosehdotuksestaan. Yhdistyksen tarkemmat perustelut kannanotolleen ilmenevät sen oikeusministeriölle maaliskuussa 2017 toimittamassaan lausunnossa (liitteenä).

Hallituksen esityksessä saamen kielilain muuttamiseksi esitetään edelleen, että laista poistetaan maininta saamelaismääritelmästä. Sen sijaan esityksessä luovuttu ehdotuksesta korvata saamelaisen käsite käsitteellä saamenkielinen, mitä yhdistys pitää hyvänä ja kannatettavana ratkaisuna. Yhdistys pitää erityisen tärkeänä, että saamen kielilain mukaiset oikeudet turvataan perusoikeussäännöksen tarkoittamalla tavalla nimenomaisesti saamelaisille eikä saamenkielisille, joka on ryhmänä epämääräinen ja vaikeasti täsmällisesti määriteltävissä. Yhdistys painottaa, että saamenkielinen voi olla ja saamenkieliseksi voi tulla kuka tahansa, joka on opetellut tai opettelee saamen kielen. Saamelainen on taas etnisyyteen perustuva käsite, jossa saamen kieli on vain yksi osatekijä. Saamelaiseksi synnytään, ei tulla tai päästä. Saamelaiset ovat kansanryhmä, jota yhdistää oma kokonainen kulttuurimuoto.

2. Saamen kielen käyttäminen maakuntalakiesityksen mukaisessa Lapin maakunnan saamen kielen vaikuttamistoimielimessä

Saamen kielilain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä esitetään muutettavaksi saamen kielen käyttämistä edustuksellisissa toimielimissä sääntelevää lain 6 §:ää niin, että siihen lisättäisiin maakunnan ja kuntayhtymän edustukselliset toimielimet, ja kuntien yhteiset toimielimet, jossa saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä. Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan

siirrettäessä tehtäviä kuntien edustuksellisista toimielimistä maakuntien toimielimille, saamelaisilla olisi vastaavanlainen oikeus käyttää saamen kieltä kuin aiemmin kunnissa (s. 13).

Eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen nk. sote- ja maakuntauudistukseksi (HE 15/2017 vp) sisältyy esitys maakuntalaiksi. Sen 27 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi kielivähemmistön sekä saamen kielen vaikuttamistoimielimestä, joka asetettaisiin Lapin maakuntaan. Pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan nämä vaikuttamistoimielimet eivät olisi maakuntalakiesityksen 29 §:ssä tarkoitettuja maakunnan toimielimiä, jotka olisivat maakunnan viranomaisia ja jotka voisivat käyttää julkista valtaa (s. 345). Yhdistyksen mielestä saamen kielilakiesityksen 6 §:ää ja maakuntalakiesityksen 27 §:ää (ja 29 §:ää) tarkastelemalla syntyy käsitys, että saamelaisilla ei olisi lain mukaan oikeutta käyttää saamen kieltä maakunnan saamen kielen vaikuttamistoimielimen kokouksissa.

Samankaltainen epäkohta näyttäisi rasittavan myös saamen kielilain 16 §:ään esitettyä muutosta, jonka mukaan siinä pykälässä nykyisin vain kunnille asetetut velvoitteet laajennettaisiin koskemaan myös Lapin maakunnan toimielimiä (s. 14). Mikäli tässä todetut epäkohdat lain 6 §:n ja 16 §:n osalta pitävät paikkansa, on ratkaisu yhdistyksen mielestä erikoinen, sillä mainittu saamen kielen vaikuttamistoimielin tulisi olemaan Lapin maakuntahallinnon ainoa yksistään saamelaisten asioita käsittelevä toimielin. Kysymys on siitä, tarkoitetaanko saamen kielilakiesityksessä maakunnan toimielimillä samaa asiaa kuin maakuntalakiesityksen 29 §:ssä, vai puhutaanko siinä yleisesti maakunnan toimielimistä.

SámiSoster ry esittää eduskunnan perustuslakivaliokunnalle, että se kiinnittäisi mainittuun kysymykseen huomiota ja harkitsisi siitä selventävän lausuman ottamista mietintöönsä.

3. Saamelaisten oikeus saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja

Voimassa olevan saamen kielilain 32 §:ssä säädetään saamen kielen asemasta eräillä hallinnonaloilla. Hallituksen esityksessä saamen kielilain muuttamiseksi viitataan tämän pykälän yhteydessä eduskunnassa käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen sote- ja maakuntauudistukseksi ja siihen sisältyvän sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiesityksen 6 §:n 1 momenttiin (s. 15). Viittaus merkitsee sitä, että saamelaisten kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollossa aiotaan jatkossakin turvata nykyiseen tapaan saamen kielilain säännösten mukaisesti. Tämä ilmenee myös sote- ja maakuntauudistusta koskevan hallituksen esityksen perusteluihin sisältyvästä saamelaisten oikeuksia käsittelevästä tekstiosiosta. Siinä todetaan, että saamen kielilaki ei velvoita nykyisiä kuntia tai kuntayhtymiä taikka ehdotuksen mukaisia maakuntia järjestämään sosiaali- ja terveyspalveluja saamen kielellä, vaan kyseessä on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisalueen kunnissa ja saamen kielilaissa määritellyissä viranomaisissa myös kotiseutualueen ulkopuolella (s. 658, ks. myös s. 23).

Todetun lakiesityksen 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on lisäksi selvästi mainittu, että asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kielilain tarkoittamalla tavalla saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, joita tuotettaisiin vain kotiseutualueen ulkopuolella

sijaitsevissa palvelun tuottajan toimipisteissä. Perusteluissa todetaan myös, että sosiaali- ja terveyspalvelujen toteutuksessa tulisi noudattaa saamen kielilain 19 §:n mukaista periaatetta siten, että saamenkieliset asiakkaat olisi mahdollisuuksien mukaan ohjattava saamen kielen taitoiselle ammattihenkilölle. Jos kielitaitoista ammattihenkilöstöä ei ole saatavilla, vaihtoehtona on tulkkaus. (s. 442 - 443) Näin ollen nykyisin vallitsevaa tilannetta ei ole tarkoitus muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevalla lailla.

Hallituksen esityksessä saamen kielilain muuttamiseksi viitataan oikeusministeriön yhteistyössä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa vuonna 2016 toteuttamaan selvitykseen saamenkielisistä palveluista saamelaisten kotiseutualueella[1]. Selvitys perustuu haastatteluaineistoon. Haastatteluissa selvitettiin saamenkielisten palvelujen saamista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Selvityksen mukaan saamenkielisten kielelliset oikeudet toteutuvat Suomessa kokonaisuutena katsoen huonosti. Suuria puutteita koettiin vanhustenhoidon ja terveyspalvelujen osalta. Saamenkielisten palvelujen saatavuus kuitenkin vaihtelee alueittain.

Yhdistys huomauttaa, että jo vuoden 2003 saamen kielilain valmistelun aikana järjestetyissä kuulemistilaisuuksissa kävi selvästi ilmi, että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat puutteellisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Sen vuoksi lain perusteluissa kiinnitettiin aivan oikein huomiota tarpeeseen saada saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja. Lisäksi esityksessä viitattiin Suomen ratifioiman vähemmistökieliperuskirjan täytäntöönpanoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitean vuonna 2001 antamiin Suomea koskeviin huomautuksiin saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta[2]. Silti lainvalmistelussa päädyttiin tuolloin siihen ratkaisuun, että oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhoidon asiakastilanteissa ei ole tarvetta ottaa omaa säännöstä saamen kielilakiin. Tätä perusteltiin sillä, että oikeus käyttää saamen kieltä näissä tilanteissa on turvattu lain 4 ja 12 §:n perusteella. (HE 46/2003 vp, s. 11, 21 ja 44) Mainitut pykälät on kuitenkin laadittu ajatellen kertaluonteista ja lyhytkestoista asiointia jossakin hallintoviranomaisessa. Niissäkään yhteyksissä laki ei vaadi viranomaiselta saamen kielen taitoa, vaan oikeus saamen kielen käyttämiseen toteutetaan tulkkauksen avulla, jos viranomaisessa ei ole asian käsittelyyn kykenevää saamen kielen taitoista työntekijää. Tulkkaus voi näissä tilanteissa toimia jotenkuten, mutta esimerkiksi ympärivuorokautisissa hoitotilanteissa tulkkauksen järjestäminen on mahdoton tehtävä ja sitä paitsi luonnoton tapa toteuttaa potilaan kielelliset oikeudet.

Saamen kielilaki luetaan kuuluvaksi hallinnon yleislakeihin suomen ja ruotsin kieltä koskevan yleisen kielilain (423/2003) tavoin[3]. Molemmat lait on säädetty silmällä pitäen oikeutta käyttää saamen kieltä viranomaisissa erityisesti hallintoasioiden käsittelyn yhteydessä. Kielilakeja valmisteltaessa on ensisijaisesti ajateltu kertaluonteista ja lyhytkestoista asiointia jossakin hallintoviranomaisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon alalla kielellisten oikeuksien turvaamisessa ei ole kuitenkaan kyse

---

[1] Saamebarometri 2006. Selvitys saamenkielisistä palveluista saamelaisalueella. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 39/2016.

[2] RecChL(2001)3. Ministerikomitea on sen jälkeen kiinnittänyt samaan epäkohtaan huomiota vuosien 2004 (RecChL(2004)6), 2007 (RecChL(2007)7) ja 2012 (RecChL(2012)2) Suomea koskevissa suosituksissa. Sama komitea kiinnitti samaan asiaan huomiota suosituksissaan, jotka sisältyvät sen antamiin päätöslauselmaan Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen valvonnasta vuodelta 2012 CM/ResCMN(2012)3 ja tuoreimpaan, aivan äskettäin antamaan päätöslauselmaan CM/ResCMN(2017)1.

[3] Asia ilmenee muun muassa oikeusministeriön laatimasta Lainkirjoittajan oppaasta (s. 225).

niinkään "asioimisesta viranomaisissa", vaan mahdollisuudesta saada usein jokapäiväistä ja hoitolaitoksissa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa omalla kielellään ja omaan kulttuuriinsa mukautetusti sekä käyttää hoitotilanteissa omaa kieltään. Tähän kysymykseen liittyy myös kulttuurisen ymmärryksen tarve, mikä korostuu erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa, joissa käsiteltävät asiat ovat hyvin henkilökohtaisia ja toisinaan vaikeasti sanoiksi puettavia. Avun ja tuen saanti perustuu pääosin kielelliseen vuorovaikutukseen, jossa saamelaisen asiakkaan tai potilaan pitää yhtäältä tulla ymmärretyksi oikein saadakseen tarvitsemaansa apua ja toisaalta hänen on ymmärrettävä palvelun antajan kieltä ymmärtääkseen sen, mitä hänelle kerrotaan. Näissä tilanteissa tulkin käyttäminen - mihin saamen kielilain mukaiset oikeudet viime kädessä nojaavat - saattaa tuntua asiakkaan mielestä hyvin kiusalliselta.

SámiSoster ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että valtiovalta näyttää kohtelevan lainsäädännössään ja hallinnossaan saamelaisia lähinnä alueellisena kielivähemmistönä eikä alkuperäiskansana perustuslakinsa mukaisesti. Yhdistys korostaa, että saamelaisille tarkoitettujen yhteiskunnallisten palvelujen järjestämistä ei voi tarkastella pelkästään heidän kielellisinä oikeuksina, vaan kysymys on saamelaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteuttamisesta alkuperäiskansana.

Edellä todetusta lähtökohdasta yhdistys pitää ensiarvoisen tärkeänä sitä, että saamelaisten oikeus alkuperäiskansana saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja ainakin saamelaisalueella turvataan riittävän täsmällisellä ja palvelujen järjestäjää yksiselitteisesti velvoittavalla laintasoisella säännöksellä. Nyt lainvalmistelussa omaksuttu ratkaisu turvata saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet pelkästään saamen kielilain säännösten mukaisesti on yhdistyksen mielestä riittämätön ja epäonnistunut, koska se tulee johtamaan käytännössä tilanteeseen, jossa Lapin maakunta ei luo pysyviä valmiuksia sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoamiseen saamen kielellä ja saamelaiskulttuurin mukaisesti, vaan saamelaisten oikeudet turvataan viime kädessä tulkkauksen avulla tilannekohtaisesti. Tämän lisäksi saamelaisten palvelutarvetta arvioidaan lähinnä kielellisestä näkökulmasta.

Yhdistyksen mielestä asiasta pitäisi ottaa säännös sote- ja maakuntauudistukseen liittyvään lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Siellä säännös voitaisiin kirjoittaa maakunnan velvollisuudeksi järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut myös saamen kielellä ja saamelaiseen kulttuuritaustaan mukautettuna ainakin saamelaisten kotiseutualueella samaan tapaan kuin säännöksen alkuosassa on ehdotettu suomen- ja ruotsinkielisten osalta. Senkaltainen säännös velvoittaisi Lapin maakunnan luomaan pysyvän saamen kieleen ja kulttuuriin pohjautuvan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän sekä ylläpitämään ja kehittämään sitä jatkuvasti. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kyse on viime kädessä saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta yhdenvertaisesti muihin väestöryhmiin nähden sosiaali- ja terveydenhuollossa myös käytännön tasolla.

SámiSoster ry esittää eduskunnan perustuslakivaliokunnalle, että se harkitsisi mainitun asian esille ottamista lausunnossaan eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle sote- ja maakuntauudistusta koskevasta hallituksen esityksestä.

Vt. puheenjohtaja Pekka Aikio

Vs. toiminnanjohtaja Ristenrauna Magga

Lausunnon valmisteli erityisasiantuntija Juha Guttorm.

SámiSoster ry **LAUSUNTO** LIITE

Inari 9.3.2017

Oikeusministeriö

LAUSUNTO LUONNOKSESTA SAAMEN KIELILAIN MUUTTAMISEKSI

Kysymys nro 1. Yleiset huomiot luonnoksesta hallituksen esitykseksi saamen kielilain muuttamisesta

Saamelaisen määritelmän poistaminen saamen kielilaista

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että saamelaisen määritelmä poistetaan lain 3 §:stä ja että saamelaisen käsite korvataan laissa käsitteellä saamenkielinen. Tämä on luonnoksen suurin ja periaatteellisin muutos. SámiSoster yhdistyksen käsityksen mukaan ehdotettu muutos on saamelaisen alkuperäiskansan omaa kieltä ja kulttuuria turvaavan perustuslain perusoikeussäännöksen vastainen. Sen vuoksi yhdistys esittää oikeusministeriölle, että se luopuisi tästä muutosehdotuksestaan.

Esitysluonnoksen yleisperusteluista ja 3 §:n yksityiskohtaisista perusteluista syntyy vaikutelma, että muutos tarkoittaisi vain sanotun saamelaismääritelmän poistamista 3 §:stä eikä sillä olisi muita vaikutuksia lain säännöksiin. Luonnoksen jäljemmistä, 4 - 6, 8, 10, 12 - 13, 20 ja 32 pykäliä koskevista muutosesityksistä käy kuitenkin ilmi, että niissä säädetyt yksilölliset kielelliset oikeudet turvattaisiin jatkossa saamelaisten sijasta saamenkielisille henkilöille.

Saamelaisen määritelmän poistamisen taustalla vaikuttaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan asiaan liittyvä kannanotto, joka sisältyy sen antamaan mietintöön hallituksen esityksestä saamelaiskäräjälain muuttamiseksi (PeVM 12/2014 vp, s. 6 - HE 167/2014 vp). Mietinnössään valiokunta kiinnitti huomiota voimassa olevan saamen kielilain (1086/2003) säännöksiin, joilla saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä voi kytkeytyä henkilön oikeuksiin saada palveluja saamen kielellä. Saamen kielilain 3 §:n 2 kohdan mukaan saamen kielilaissa tarkoitetaan saamelaisella saamelaiskäräjälain 3 §:ssä tarkoitettua saamelaista. Perustuslakivaliokunta katsoi, että myös saamelaisten kohdalla pitää riittää henkilön oma ilmoitus äidinkielestä tai huoltajan oma ilmoitus lapsensa äidinkielestä. Vastaavasti valiokunta katsoi, että myöskään oikeutta asioida saamen kielellä viranomaisissa ei tule liittää saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään. Valiokunta piti välttämättömänä, että hallitus selvittää pikaisesti tarpeen muuttaa saamen kielilakia edellä esitetyllä tavalla.

SámiSoster ry huomauttaa, että käsitteet "saamenkielinen" ja "saamelainen" poikkeavat olennaisesta toisistaan. Saamenkielinen voi olla ja saamenkieliseksi voi tulla kuka tahansa, joka on opetellut tai opettelee saamen kielen. Saamelainen on taas etnisyyteen perustuva käsite, jossa saamen kieli on vain yksi osatekijä. Saamelaiseksi synnytään, ei tulla tai päästä. Saamelaiset ovat kansanryhmä, jota yhdistää oma kokonainen kulttuurimuoto. Saamenkieliset ovat puolestaan epämääräinen ryhmä, jota yhdistää vain kieli.

Oikeusministeriön ehdottama muutos korvata käsite saamelainen käsitteellä saamenkielinen on yhdistyksen näkemyksen mukaan ongelmallinen saamelaisten asemaa koskevan perustuslaillisen sääntelyn kannalta. Käytännössä muutoksella ei ehkä ole kovin suurta merkitystä lyhyellä tähtäimellä, mutta pitemmällä aikavälillä sillä voi olla perustavaa laatua olevia vaikutuksia saamelaisten oikeusasemaan ja yleiseen käsitykseen saamelaisista kansana ja alkuperäiskansana.

Saamelaisen alkuperäiskansan aseman valtiosääntöoikeudellisesta perustasta on säädetty Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentissa. Sen mukaan "*Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.*" Tämän momentin jälkimmäinen virke sisältää nk. perustuslaillisen toimeksiannon säätää lailla saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään viranomaisessa. Lainkohdan yksityiskohtaisten perustelujen mukaan säännös edellyttää, että lailla on turvattu saamelaisille yksilöllinen oikeus asioida viranomaisessa äidinkielellään, saamella, tavallisessa laissa tarkemmin säädetyssä laajuudessa (HE 309/1993 vp, s. 65). Nykyisin tämä oikeus on turvattu saamen kielilaissa.

Mainitussa perustuslain säännöksessä turvataan saamelaisten kielelliset oikeudet. Saamenkielisistä ryhmänä tai yksilöinä siinä ei puhuta mitään. Perustuslain 17.3 §:n säännös saamelaisista alkuperäiskansana muodostaa yhtenäisen saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia turvaavan kokonaisuuden. Perusoikeussäännöksen suoja kattaa saamelaisten kielen ja kulttuurin niin, että kulttuuri on tässä yhteydessä ymmärretty laajasti käsittäen sekä sen aineettoman että aineellisen puolen. Vuonna 1995 voimaan tullutta perusoikeusuudistusta koskevasta hallituksen esityksestä (309/1993 vp, s. 25 ja 65) ilmenee, että kyseisen säännöksen tarkoituksena on turvata koko saamelaisen omaperäisen kulttuurimuodon säilyminen.

Saamen kielilaki on säädetty perustuslain säännöksen perustalta yhtäältä turvaamaan saamelaisten oikeutta yksilönä käyttää saamea viranomaisissa ja toisaalta oikeutta ryhmänä ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Nämä seikat kuuluvat olennaisesti yhteen. Tämä kiinteä yhteys ilmenee selvästi myös lain tarkoitusta sääntelevästä 1 §:stä, joka kuuluu seuraavasti:

> Tämän lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.
>
> Tässä laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia.
> Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Saamen kielilailla pyritään sen perustelujen mukaan lisäksi laajemminkin toteuttamaan perustuslaissa saamelaisille ryhmänä turvatun kulttuuri-itsehallinnon tavoitteita muun muassa tukemalla saamen kieltä ja kulttuuria (HE 46/2003 vp, s. 25).

Esitysluonnoksessa ei esitetä mitään muutoksia saamen kielilain 1 §:ään. Myös esitysluonnoksen yleisperusteluissa puhutaan yleisesti saamelaisten kielellisistä ja kulttuurista oikeuksista. Tätä on pidettävä sinänsä myönteisenä seikkana. Kun oikeus käyttää saamen kieltä eri yhteyksissä on lain yksittäisissä pykälissä turvattu saamelaisten sijasta saamenkielisille, jää lain tarkoituspykälän (1 §) ja lain aineellisten säännösten välille selvä ristiriita; lain tarkoituksena on turvata saamelaisten kielelliset oikeudet perustuslain mukaisesti, mutta varsinaiset konkreettiset oikeudet kuten oikeus käyttää saamen kieltä edustuksellisissa toimielimissä turvataan saamenkielisille. Huomio kiinnittyy tältä osin myös lain 29 §:ään, jossa säädetään kertomuksen antamisesta saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja kieliolojen kehityksestä. Esitysluonnoksessa ei tältä osin ehdoteta "saamelaisten" sanan korvaamista "saamenkielisten" sanalla.

Voimassa olevassa lainsäädännössä käytetään vielä pääsääntöisesti saamelaisen käsitettä, kun tarkoituksena on turvata saamelaisen alkuperäiskansan kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Lainsäädäntöön sisältyy kuitenkin jo nykyisin muutamia säädöksiä, joissa on itse säädöstekstissä käytetty saamelaisen käsitteen sijasta käsitteitä saamenkielinen väestö[1], saamenkielinen väestöryhmä[2] tai saamenkielinen vähemmistö[3], vaikka tarkoituksena on ollut turvata nimenomaan saamelaisten oikeuksia. Sote- ja maakuntauudistuksen lakiesitysten perusteluissa käytetään sekavasti käsitteitä saamelainen, saamenkielinen väestö ja saamenkieliset asukkaat tarkoittaen mitä ilmeisemmin samaa saamelaista kansanryhmää. SámiSoster ry:n mielestä saamenkielinen väestö käsitteen käyttäminen on ollut omiaan vahvistamaan sitä erityisesti valtion keskushallinnossa yleisesti vallitsevaa virheellistä käsitystä, että saamelaiset ovat lähinnä alueellinen kielivähemmistö, vaikka perustuslain mukaan saamelaiset ovat kansainvälisten ihmisoikeusasiakirjojen tarkoittama alkuperäiskansa. Jos myös saamelaisten oikeuksien kannalta keskeisessä, suoraan perustuslaista valtuutuksensa saavassa saamen kielilaissa säädetään vastaisuudessa saamenkielisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisissa, voi ratkaisulla olla tulevaa lainsäädäntöä ajatellen ennakollinen, legitimoiva vaikutus. Ratkaisu vahvistaisi epämääräisen erillisen saamenkielisen väestöryhmän olemassaoloa, jonka oikeudet turvattaisiin saamen kielilaissa. Menettely voi johtaa aikaa myöten enenevässä määrin samankaltaisiin muutoksiin myös muussa lainsäädännössä ja sen seurauksena saamelaisten alkuperäiskansa-aseman hämärtymiseen, saamelaisten mieltämiseen yleisesti kielivähemmistöksi ja lopulta saamelaisten vähittäiseen sulautumiseen valtaväestöön.

Esitysluonnoksen mukainen ratkaisu saattaa johtaa ongelmatilanteisiin myös lain käytännön soveltamisessa. Esimerkiksi voidaan ottaa vaikkapa lain 8 §, joka koskee viranomaisten velvollisuuttaa tiedottaa myös saamen kielellä. Pykälän 4 momentissa mukaisissa tapauksissa muun muassa ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot on annettava myös saamen kielellä, milloin ne pääosin

---

[1] Kuten valtioneuvoston asetuksessa sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta (1411/2001, 4 §).
[2] Kuten laissa yleisistä kirjastoista (1493/2016, 10 §).
[3] Kuten laissa aluehallintovirastosta (896/2009, 18 §) ja laissa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta (897/2009, 23 §).

koskevat *saamenkielisiä* tai milloin siihen muuten on erityistä syytä. Tältä osin voidaan kysyä, minkälaisilla kriteereillä viranomainen arvioi sitä, koskeeko jokin ilmoitus saamenkielisiä vai ei, kun käsite saamenkielinen on niin epämääräinen ja tulkinnanvarainen.

Luonnoksessa omaksutulla ratkaisulla pyritään ilmeisesti poistamaan perustuslakivaliokunnan mainitsema epäkohta siten, että lain tarkoitussäännökset ja lain varsinaiset oikeutta luovat aineelliset säännökset eriytetään toisistaan. Epäkohta ei kuitenkaan sillä ratkea, sillä luonnoksen mukaan nykyisen lain 1 § jäisi muutettuunkin lakiin sellaisenaan ja sen mukaan lain tarkoituksena on turvata saamelaisten kielelliset oikeudet. Kun saamen kielilain mukaiset oikeudet on turvattu saamelaisille, ei saamelaisen määritelmää voida laissa mitenkään kiertää. Nykyisessä lainsäädännössä saamelainen on määritelty saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ssä. Sitä on lainsäädännössä noudatettava kaikkialla, kun puhutaan saamelaisista, ellei jossakin laissa omaksuta jotakin toisenlaista saamelaisen määritelmää. Asia on näin siitä huolimatta, että saamelaisen määritelmä otettiin alun perin saamelaisvaltuuskunta-asetukseen lähinnä sen vuoksi, että voitiin määritellä äänioikeus ja vaalikelpoisuus saamelaisvaltuuskunnan vaaleissa.

SámiSoster ry:n käsityksen mukaan saamen kielilaissa säädettyjen oikeuksien sitominen saamelaiskäräjälain mukaiseen saamelaismääritelmään ei ole lain lähes 25 vuotta kestäneenä voimassaoloaikana aiheuttanut mitään todellisia käytännön ongelmia. Tämä johtuu ensimmäisen, vuonna 1991 säädetyn saamelaisten kielilain (516/1991) perusteluihin sisältyvästä asiaa koskevasta maininnasta. Tuon lain 2 §:ssä määriteltiin se, keillä on lain mukaiset kielelliset oikeudet. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 180/1990 vp, s. 26) todetaan muun muassa seuraavaa:

> *Kielellisten oikeuksien antamisella nimenomaan "saamelaisille" halutaan osaltaan korostaa saamelaisten asemaa omana etnisenä ryhmänään. Toisaalta kielellisiä oikeuksia ei ole tarkoituksenmukaista antaa "saamenkielisille" tämän käsitteen tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Pykälään otetun saamelaisen määritelmän tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että saamelaisen asianosaisen vaatiessa saamen kielen käyttämistä, viranomaisten tulisi tutkia, onko asianosainen pykälässä tarkoitettu saamelainen.*

Eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti kyseisestä saamelaisten kielilakiesityksestä antamassaan mietinnössä vuodelta 1990 huomiota yllä mainitun 2 §:n perusteluihin. Valiokunta tähdensi tämän pykälän perusteluissa mainitun seikan merkitystä, ettei pykälän loppuosan tarkoituksena ole johtaa viranomaisia tutkimaan, onko saamen kielen käyttämistä vaativa asianosainen pykälässä tarkoitettu saamelainen. Valiokunnan mielestä asianomaisen henkilön oman tahdon käyttää saamea tulee olla ratkaiseva. (PeVM 13/1990 vp, s. 3)

Voimassa olevan vuonna 2003 säädetyn saamen kielilain perusteluissa tästä lähtökohdasta ei ole mainintaa eikä eduskunnan perustuslakivaliokuntakaan lausunut lakiesitystä koskevassa mietinnössään asiasta mitään (PeVM 4/2003 vp). Tämä on tulkittava niin, että vuoden 1991 laissa omaksuttua lähtökohtaa ei muutettu eikä kumottu voimassa olevassa saamen kielilaissa, mistä syystä sen mukaan on toimittu näihin päiviin asti.

Vielä on tarpeen huomauttaa, että jos saamelaisen käsitteen tilalle otetaan käsite saamenkielinen olisi sekin johdonmukaisuuden vuoksi määriteltävä saamen kielilain määritelmiä koskevassa 3 §:ssä.

Esitysluonnoksessa niin ei ole tehty. Käsite saamenkielinen[4] on kovin tulkinnanvarainen kuten edellä todettiin. Oikeusministeriön vuonna 2013 julkaiseman Lainkirjoittajan oppaan mukaan lakikieleltä vaaditaan erityisesti täsmällisyyttä ja yksitulkintaisuutta[5]. Tässä yhteydessä yhdistys korostaa myös sitä, että eduskunnan perustuslakivaliokunta ei edellä mainitussa mietinnössään edellyttänyt saamen kielilain muuttamista tältä osin oikeusministeriön nyt esittämällä tavalla.

Lopuksi yhdistys haluaa viitata hiljattain parafoidun pohjoismaisen saamelaissopimuksen saamen kieltä koskeviin määräyksiin. Sopimuksen III lukuun sisältyvän 20 artiklan mukaan saamelaisilla on oikeus harjoittaa, käyttää, kehittää, säilyttää ja tuleville sukupolville välittää kieliään ja kulttuuriaan. Valtiot kunnioittavat, edistävät ja suojelevat näitä oikeuksia. Saamen kielen käyttöä sääntelevän 21 artiklan 3 momentin mukaan saamelaisilla on puolestaan oikeus käyttää saamen kieltä tuomioistuimissa ja asioitaessa viranomaisten kanssa saamelaisalueella. Sopimuksessa on siten myös johdonmukaisesti turvattu oikeus saamen kielen käyttämiseen nimenomaan saamelaisille.

SámiSoster ry:n mielestä eduskunnan perustuslakivaliokunnan esille nostama epäkohta tulisi ratkaista laissa jollakin toisella tavalla. Asia voitaisiin yhdistyksen mielestä hoitaa esimerkiksi ottamalla lain 3 §:n 2 kohdan perusteluihin erityinen, vuoden 1991 saamelaisten kielilain perustelujen ja eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanoton tapainen lisämaininta siitä, ettei pykälään otetun saamelaiskäräjälain mukaisen saamelaisen määritelmän tarkoituksena ole johtaa viranomaisia tutkimaan, onko saamen kielen käyttämistä vaativa asianosainen pykälässä tarkoitettu saamelainen vaan, että asianosaisen oman tahdon käyttää saamea tulee olla ratkaiseva.

Kysymys nro 2. Onko esityksessä huomioitu kaikki relevantit viranomaiset ja ovatko viittaukset viranomaisiin ajan tasalla?

SámiSoster yhdistyksellä ei ole tämän asian osalta huomautettavaa eikä lisättävää.

---

[4] Lainsäädäntöön sisältyy ainakin yksi säädös, jossa käsite saamenkielinen on määritelty. Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 4 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan saamenkielisellä tarkoitetaan henkilöä, joka on ilmoittanut väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuun väestötietojärjestelmään äidinkielekseen saamen kielen. Tähän säädökseen viitataan myös oikeusministeriön esitysluonnoksessa. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanotto huomioon ottaen tällaisen määritelmän ottaminen saamen kielilakiin johtaisi kehäpäätelmään. Oikeusministeriön Lainkirjoittajan oppaassa kielletään kehäpäätelmiä sisältävän määritelmän käyttöä lakitekstissä (s. 439).

[5] Lainkirjoittajan opas. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita nro 37/2013, s. 439 - 440.

Kysymys nro 3. Olisiko syytä sisällyttää lakiin erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa ja tulisiko tämä tehdä lain 32 §:ää muuttamalla vai lisäämällä kokonaan uusi säännös? Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut on mainittu voimassa olevan lain perusteluissa, mutta käytännössä kielelliset oikeudet toteutuvat sosiaali- ja terveydenhuollossa huonosti.

SámiSoster ry pitää ensiarvoisen tärkeänä sitä, että saamelaisten oikeus saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja ainakin saamelaisalueella turvataan riittävän täsmällisellä ja palvelujen järjestäjää yksiselitteisesti velvoittavalla laintasoisella säännöksellä. Yhdistys katsoo kuitenkin, että tällaisen säännöksen oikea paikka ei ole saamen kielilaissa. Yhdistyksen mielestä säännös pitäisi ottaa vastikään eduskunnan käsiteltäväksi annettuun, sote- ja maakuntauudistukseen liittyvään lakiesitykseen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kyse on viime kädessä saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertaisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa myös käytännön tasolla.

Esitysluonnoksessa viitataan oikeusministeriön yhteistyössä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa vuonna 2016 toteuttamaan selvitykseen saamenkielisistä palveluista saamelaisten kotiseutualueella[6]. Selvitys perustuu haastatteluaineistoon. Haastatteluissa selvitettiin saamenkielisten palvelujen saamista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Selvityksen perusteella saamenkielisten kielelliset oikeudet toteutuvat Suomessa kokonaisuutena katsoen huonosti. Suuria puutteita koettiin vanhustenhoidon ja terveyspalvelujen osalta. Saamenkielisten palvelujen saatavuus kuitenkin vaihtelee alueittain.

Yhdistys tähdentää, että jo vuoden 2003 saamen kielilain valmistelun aikana järjestetyissä kuulemistilaisuuksissa kävi selvästi ilmi, että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat puutteellisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Sen vuoksi lain perusteluissa kiinnitettiin aivan oikein huomiota tarpeeseen saada saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja. Lisäksi esityksessä viitattiin Suomen ratifioiman vähemmistökieliperuskirjan täytäntöönpanoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitean vuonna 2001 antamiin Suomea koskeviin huomautuksiin saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta[7]. Silti lainvalmistelussa päädyttiin tuolloin siihen ratkaisuun, että oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhoidon asiakastilanteissa ei ole tarvetta ottaa omaa säännöstä saamen kielilakiin. Tätä perusteltiin sillä, että oikeus käyttää saamen kieltä näissä tilanteissa on turvattu lain 4 ja 12 §:n perusteella. (HE 46/2003 vp, s. 11, 21 ja 44) Mainitut pykälät on kuitenkin laadittu ajatellen kertaluonteista ja lyhytkestoista asiointia jossakin hallintoviranomaisessa. Niissäkään yhteyksissä laki ei vaadi viranomaiselta saamen kielen taitoa, vaan oikeus saamen kielen käyttämiseen toteutetaan tulkkauksen avulla, jos viranomaisessa ei ole asian käsittelyyn kykenevää saamen kielen taitoista työntekijää. Tulkkaus voi näissä tilanteissa toimia

---

[6] Saamebarometri 2006. Selvitys saamenkielisistä palveluista saamelaisalueella. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 39/2016.

[7] RecChL(2001)3. Ministerikomitea on sen jälkeen kiinnittänyt samaan epäkohtaan huomiota vuosien 2004 (RecChL(2004)6), 2007 (RecChL(2007)7) ja 2012 (RecChL(2012)2) Suomea koskevissa suosituksissa. Sama komitea kiinnitti samaan asiaan huomiota suosituksessaan, joka sisältyy sen antamaan päätöslauselmaan Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen valvonnasta vuodelta 2012 CM/ResCMN(2012)3.

jotenkuten, mutta esimerkiksi ympärivuorokautisissa hoitotilanteissa tulkkauksen järjestäminen on mahdoton tehtävä ja sitä paitsi luonnoton tapa toteuttaa potilaan kielelliset oikeudet.

> Nykyisen saamen kielilain 32 § sisältää säännökset saamen kielen asemasta eräillä hallinnonaloilla. Pykälän kolmannessa momentissa viitataan kahteen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastilanteita sääntelevään lakiin ja säädetään, että saamen kielilain 2.1 §:ssä tarkoitettujen viranomaisten on noudatettava tämän lain säännöksiä sovellettaessa mainittua kahta lakia. Nämä ovat laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Ensin mainitun lain 3.3 §:n mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on otettava mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Jälkimmäisen lain 4.2 §:ssä puolestaan säädetään, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa.
>
> Saamen kielilain jälkeen voimaantulleessa aineellisessa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä viitataan puolestaan saamen kielilakiin. Näin on menetelty ainakin terveydenhuoltolain (1326/2010) 6.3 §:ssä ja laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (nk. vanhuspalvelulaki 980/2012) 8.3 §:ssä, joissa molemmissa säädetään palvelujen kielestä samasanaisesti "oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään saamen kielilaissa."

Saamen kielilaki luetaan kuuluvaksi hallinnon yleislakeihin suomen ja ruotsin kieltä koskevan yleisen kielilain (423/2003) tavoin[8]. Molemmat lait on säädetty silmällä pitäen oikeutta käyttää saamen kieltä viranomaisissa erityisesti hallintoasioiden käsittelyn yhteydessä. Kielilakeja valmisteltaessa on ensisijaisesti ajateltu kertaluonteista ja lyhytkestoista asiointia jossakin hallintoviranomaisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon alalla kielellisten oikeuksien turvaamisessa ei ole kuitenkaan kyse niinkään "asioimisesta viranomaisissa", vaan mahdollisuudesta saada usein jokapäiväistä ja hoitolaitoksissa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa omalla kielellään ja omaan kulttuuriinsa mukautetusti sekä käyttää hoitotilanteissa omaa kieltään. Tähän kysymykseen liittyy myös kulttuurisen ymmärryksen tarve, mikä korostuu erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa, joissa käsiteltävät asiat ovat hyvin henkilökohtaisia ja toisinaan vaikeasti sanoiksi puettavia. Avun ja tuen saanti perustuu pääosin kielelliseen vuorovaikutukseen, jossa saamelaisen asiakkaan tai potilaan pitää yhtäältä tulla ymmärretyksi oikein saadakseen tarvitsemaansa apua ja toisaalta hänen on ymmärrettävä palvelun antajan kieltä ymmärtääkseen sen, mitä hänelle kerrotaan. Näissä tilanteissa tulkin käyttäminen - mihin saamen kielilain mukaiset oikeudet viime kädessä nojaavat - saattaa tuntua asiakkaan mielestä hyvin kiusalliselta.

Yhdistyksen mielestä tässä puheena olevan säännöksen oikea paikka ei kuitenkaan ole saamen kielilaissa. Tämä johtuu yhtäältä saamen kielilain edellä kuvatusta "hallinnollisesta" luonteesta ja toisaalta siitä, että kyseisessä laissa säädetään yksilön kielellisistä oikeuksista. Yhdistyksen mielestä luontevin ja samalla lainsäädäntöteknisesti paras tapa ratkaista kysymys olisi ottaa asiasta säännös sote-uudistukseen kuuluvaan keskeiseen säädösehdotukseen, lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Siellä säännös voitaisiin kirjoittaa maakunnan velvollisuudeksi järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut myös saamen kielellä ja saamelaiseen kulttuuritaustaan mukautettuna ainakin saamelaisten kotiseutualueella. Tämänkaltainen säännös pakottaisi Lapin maakunnan luomaan pysyvän saamen kieleen ja kulttuuriin pohjautuvan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän sekä ylläpitämään ja kehittämään sitä jatkuvasti.

---

[8] Näin todetaan myös oikeusministeriön Lainkirjoittajan oppaassa (s. 225).

Suomen hallitus on aivan äskettäin, oikeusministeriön lausuntopyynnön jälkeen antanut eduskunnalle esityksen sote- ja maakuntauudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 15/2017 vp), joka sisältää muun muassa mainitun esityksen laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Tämän lakikokonaisuuden perusteluissa ei ole mitään mainintaa oikeusministeriössä valmisteilla olevasta saamen kielilain muutoshankkeesta, vaan siinä näyttää olevan lähtökohtana, että saamen kielilakia ei olla muuttamassa. Niinpä tähän hallituksen esitykseen sisältyvät ehdotukset saamelaisten kielellisten oikeuksien turvaamisesta on laadittu sanotulta pohjalta.

Hallituksen esityksen mukaiseen lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ei ole otettu edellä selostetun kaltaista säännöstä maakunnan velvollisuudesta järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut myös saamen kielellä ja saamelaiseen kulttuuritaustaan mukautettuna saamelaisten kotiseutualueella. Sen sijaan saamelaisten kielelliset oikeudet on ehdotettu turvattavaksi nykyiseen tapaan saamen kielilain säännösten kautta. Ratkaisu on saamelaisten kannalta epäonnistunut, koska se tulee johtamaan käytännössä tilanteeseen, jossa Lapin maakunta ei luo pysyviä valmiuksia näiden palvelujen tarjoamiseen saamen kielellä, vaan saamelaisten oikeudet turvataan viime kädessä tulkkauksen avulla tilannekohtaisesti. Tämä seikka ilmenee suoraan hallituksen esitykseen sisältyvästä saamelaisten oikeuksia käsittelevästä tekstiosiosta. Siinä todetaan, että saamen kielilaki ei velvoita nykyisiä kuntia tai kuntayhtymiä taikka ehdotuksen mukaisia maakuntia järjestämään sosiaali- ja terveyspalveluja saamen kielellä, vaan kyseessä on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisalueen kunnissa ja laissa määritellyissä viranomaisissa tämän alueen ulkopuolellakin (s. 658, ks. myös s. 23). Tätä nykyisin vallitsevaa tilannetta ei ole tarkoitus muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevalla lailla. Asia ilmenee lakiehdotuksen 6 §:ään sisältyvistä säännöksistä, jotka koskevat palveluissa käytettävää kieltä. Tuon pykälän 2 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevissa toimipisteissä (s. 740).

Todetun lakiehdotuksen 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on lisäksi selvästi mainittu, että saamelaisalueella sijaitsevissa sosiaali- ja terveyspalvelujen toimintayksiköissä noudatettaisiin saamen kielilain velvoitteita. Nämä velvoitteet koskisivat myös esimerkiksi maakunnan liikelaitoksen erikoissairaanhoidon toimintayksiköitä Rovaniemellä. Perusteluissa todetaan myös, että sosiaali- ja terveyspalvelujen toteutuksessa tulisi noudattaa saamen kielilain 19 §:n mukaista periaatetta siten, että saamenkieliset asiakkaat olisi mahdollisuuksien mukaan ohjattava saamen kielen taitoiselle ammattihenkilölle. Jos kielitaitoista ammattihenkilöstöä ei ole saatavilla, vaihtoehtona on tulkkaus. (s. 443)

Yhdistyksen näkemyksen saamelaisten tosiasialliset mahdollisuudet saada omakielisiä ja omaan kulttuuriin pohjautuvia sosiaali- ja terveyspalveluja kotiseutualueellaan turvattaisiin parhaiten ottamalla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lakiehdotuksen 6 §:ään samantapainen säännös kuin siinä on nyt ehdotettu suomen- ja ruotsinkielisten osalta. Pykälän alkuosan mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut on järjestettävä sekä suomeksi että ruotsiksi kaksikielisessä maakunnassa siten, että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisessä maakunnassa palvelut järjestetään maakunnan kielellä, siten että asiakkaalla on oikeus

käyttää suomen tai ruotsin kieltä. Yhdistys katsoo, että saamelaisalueen ulkopuolella saamelaisten kielelliset oikeudet voitaisiin sen sijaan turvata saamen kielilain säännösten mukaisesti kuten lakiesityksessä on ehdotettu.

Kysymys nro 4. Onko esityksessä otettu riittävästi ja tarpeeksi kattavasti huomioon meneillään oleva maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistus ja sen tuomat muutokset?

Sote- ja maakuntauudistuksen keskeisin muutos on se, että vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä siirtyy uudistuksen myötä kunnilta perustettaville maakunnille. Saamelaisalueen kunnille nykyisin kuuluvat saamen kielilain mukaiset velvollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollossa ovat jatkossa Lapin maakuntahallinnon vastuulla. Oikeusministeriön luonnoksessa saamen kielilain muuttamiseksi tämä muutos on pyritty ottamaan huomioon lisäämällä Lapin maakunta lain 2 §:n 1 kohdassa lueteltuihin viranomaisiin, joihin lakia sovelletaan. Vastaavasti lain 2 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jonka mukaan maakuntalaissa tarkoitettuun palvelulaitokseen, jonka toimialueeseen kuuluu saamelaisten kotiseutualueen kunta sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään Lapin maakunnasta.

SámiSoster ry toteaa aluksi, että oikeusministeriön esitysluonnoksen tiedot maakuntalakiluonnoksen 9. luvun palvelulaitoksesta ovat vanhentuneet. Jo syksyllä 2016 toteutetun lausuntokierroksen pohjalta 22.12.2016 tarkistetussa maakuntalakiluonnoksesssa ehdotettiin palvelulaitoksen sijasta säädettäväksi maakunnan liikelaitoksesta ja sellaisenaan asia sisältyy myös eduskunnalle äskettäin annettuun maakuntalakiesitykseen (HE 15/2017 vp). Maakuntalakiesityksen 9. luvun 52 §:n mukaan maakunta perustaa yhden tai useamman liikelaitoksen, jonka tehtävänä on tuottaa maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, muita sille erikseen säädettyjä palveluja ja maakunnan sille järjestämisvastuunsa perusteella osoittamia tehtäviä. Liikelaitos vastaa tuottamisvastuullaan olevien palvelujen edellyttämästä julkisen vallan käyttämisestä. Liikelaitos toimii maakunnan osana. Lakiesityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan liikelaitoksen johtokunnan tehtävät rinnastuisivat pitkälti maakuntahallituksen tehtäviin. (s. 369)

Oikeusministeriön esitysluonnoksesta saa sen käsityksen, että vain osa saamen kielilain säännöksistä sovellettaisiin mainittuun maakunnan liikelaitokseen huolimatta ehdotetusta uudesta momentista lain soveltamista koskevaan 2 §:ään jonka mukaan maakunnan liikelaitokseen sovelletaan samoja säännöksiä kuin Lapin maakuntaan. Esitysluonnoksen 6 §:ssä ja 16 §:ssä puhutaan kuitenkin Lapin maakunnan toimielimistä. Lain 6 § sääntelee saamen kielen käyttämistä edustuksellisissa toimielimissä ja 16 § puolestaan saamen kielen käyttämistä kunnan ja maakunnan asiakirjoissa.

Maakuntalakiesityksen 6. luku sisältää säännökset maakunnan toimielimistä. Siihen sisältyvässä 29 §:ssä on lueteltu ne toimielimet, jotka tämän lain mukaan ovat maakunnan toimielimiä. Siinä pykälässä ei mainita mitään maakunnan liikelaitoksesta ja sen johtokunnasta. Liikelaitoksesta ehdotetaan säädettäväksi erikseen maakuntalakiesityksen 9. luvussa. Sen 57 §:n mukaan maakunnan liikelaitoksella olisi oma johtokunta, joka johtaa ja valvoo laitoksen toimintaa. Johtokunnan

kokoonpanosta ehdotetaan säädettäväksi lain 58 §:ssä, jonka mukaan johtokunnan ja sen puheenjohtajiston valitsee maakuntavaltuusto. (s. 368 - 369)

Maakuntalakiesityksestä ilmenee, että maakunnan liikelaitoksesta on tulossa varsin merkittävä toimija sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisessa. Sen vuoksi saamelaisten kielellisten oikeuksien täysimääräinen toteutuminen tulisi turvata myös tämän liikelaitoksen hallinnossa. Kun liikelaitoksen johtokuntaa ei maakuntalakiesityksen mukaan lueta kuuluvaksi maakunnan toimielimiin, heikkenevät saamelaisten kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon alalla nyt lausunnolla olevan saamen kielilain muutosesityksen perusteella. Saamelaisilla on nykyisessä tilanteessa oikeus käyttää saamen kielilain 6 §:n mukaisesti saamen kieltä saamelaisalueen kuntien toimielimissä myös käsiteltäessä sosiaali- ja terveydenhuollon asioita. Esitysluonnoksen mukaan vastaava oikeus tulisi olemaan Lapin maakunnan toimielimissä, mutta ei maakunnan liikelaitoksen johtokunnassa.

Edellä kuvatun epäkohdan lisäksi myöskään saamen kielilain 16 §:n säännökset eivät näyttäisi koskevan lainkaan maakunnan liikelaitoksen johtokuntaa. Saamen kielilain 17 §:ssä säädetään tosin liikelaitosten velvollisuuksista, mutta tuo pykälä koskee vain valtion liikelaitoksia.

SámiSoster ry esittää oikeusministeriölle, että se ottaisi saamen kielilain muutosesityksen jatkovalmistelussa huomioon edellä esitetyt näkökohdat ja täsmentäisi esitystään sanottujen epäkohtien poistamiseksi.

Kysymys nro 5. Onko esityksessä huomioitu oikein viittaukset muuhun lainsäädäntöön?

SámiSoster yhdistyksellä ei ole lausuttavaa tämän kysymyksen osalta.

Vt. puheenjohtaja Pekka Aikio

Vs. toiminnanjohtaja Ristenrauna Magga